

וכמבואר לעיל. (ואף מהמשך דברי הצל"ח שם בסוגיא נראה דתלה חידוש זה בשני הלשונות בגמ' פסחים ובמחלוקת ר' זירא ואביי ולשי' אביי פטור שלכה"נ בכל ענין עי"ש היטב). ולפי"ז נראה כפי שביארנו באריכות דבתרופות יש לפטור גם משום דהוי שלא כדרך אכילתו.

סימן כג

בענין עישון סיגריות בפסח

א

הנה המגן אברהם בסי' תס"ז סק"י כתב לאסור טבק הרחה ששורין אותו בשכר וכ"כ שם בשוע"ה בסעיף כ"ד, בחק יעקב ס"ק כ"ב, ובמשנ"ב ס"ק ל"ג, אמנם הבית מאיר חלק על המג"א וכתב דלאחר שנשרה בטבק שוב אין השכר ראוי לאכילה ופקע איסורו ובכף החיים כתב דהמקיל יש לו על מה לסמוך. וראיתי במור וקציעה סוף סי' תמ"ב שחלק בתוקף על המג"א וכתב דהמחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין וכך כתב בשם אביו הגדול החכם צבי. ויסוד סברתם דהשכר שנבלע בטבק נפסל מאכילת כלב וכך נקטו הרבה אחרונים עיין בשו"ת חסד לאברהם סי' ל"ז ובשו"ת

במה ששאל לדעתי בענין מה שפירסם אחד הרבנים הרה"ג..... שאסור לעשן סיגריות בפסח ושלח לי נימוקי הרב הנ"ל הנני לגלות דעתי בזה שלענ"ד הפריז על המדה ובאמת אין בכל דבריו לקבוע בזה איסור, כפי שנבאר, אמנם צריך לחזור ולומר דלענ"ד אסור לעשן כל השנה כולה משום "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם", מאחר ונתברר ללא כל ספק שהעישון מזיק לבריאות האדם וביותר יש לפרסם דאסור לעשן ביו"ט דבודאי אין העישון שוה לכל נפש ולענ"ד ברור כשמש דבזמנינו איסור גמור הוא לעשן סיגריות ביו"ט והארכת בזה במק"א. אמנם אתייחס כאן רק לשאלתו אם יש בעישון סיגריות חשש חמץ בפסח.

תפארת יוסף (להגאון ר' חנני' יו"ט מיזליש
אנד"ק פרעמישלא) סי' כ"ז שכתבו להקל
דאין איסור חצי שיעור בנפסל מאכילת
כלב אף באכילה דבחצי שיעור לא
שייך אחשביה עי"ש. וגם בשו"ת
מהר"ם שיק או"ח סי' רמ"ב אף שטרח
ליישב דברי המג"א העלה להקל אלא
שכתב דהמחמיר כשיטת המג"א תבא
עליו ברכה עי"ש.

אמנם עוד מצינו בחיי אדם כלל קכ"ז
ס"ג דאסור להריח טבק שנשרה
ביין נסך, ועיין בשער המלך פי"א
ממאכ"א הלכה ג' שכתב דטיטון (טנק)
שיש לו ריח יין מותר משום כמה
ספיקות שיש בו, א' ריח בעלמא יש
בו וריחא לאו מילתא, ב' סתם יינם
אפשר דאינו אסור בהנאה וכו', ומ"מ
משמע דבודאי היה מודה שאסור וכ"כ
בערוך השלחן יו"ד סי' ק"ח סעיף כ"ה
עי"ש.

אך כל דבריהם מתייחסים לטבק
ששורין אותו בשכר או ביין נסך
דהוי ראויין לשתייה ממש וכמבואר בכל
דבריהם, אבל בזמנינו שכל תהליכי
הכנת המזון וכדו' התקדמו ללא היכר,
ברור ופשוט שאין שורין את הטבק
בדבר שהוא ראוי לאכילה או לשתייה
אלא חומרים אלו נפסלו לא רק
מאכילת אדם אלא אף מאכילת כלב
(וכן שמעתי ממומחים לדבר אף שלא נזכרו
הדברים ציור מוחלט) פקע איסורם לגמרי
ושוב אין הם אוסרים כלל.

ואף שביארתי במקום אחר דמאכלות
אסורות שבמסגרת תהליכי ייצורם
נפסלים מאכילת כלב לזמן מסויים אבל
מראש מיועדים הם להיות מעורבים
ומעובדים כמרכיבי מזון, לא פקע
איסורם כלל שאין פסילתם אלא שלב
מסויים בהכנתם למאכל, והוכחתי כן
מדברי החות דעת בסי' ק"ג סק"א דאף
שכתב שם דכשנפסל מאכילה פקע כח
איסורו לגמרי ואף אם חזר ותיקנו
בתבלינים אינו חוזר לאיסורו, דמה
שאינו ראוי לגר פקע איסורו מעצם
החפצא ושאינו ביסודו מגדר שלא כדרך
אכילה דהוי פטור על הגברא משום
שלא אכל כדרך אכילתו, (והגר"ז
בסמנסי' נזיר דף נ' מחלק בין נפסל מאכילת
אדם שזו לא פקע האיסור מן החפצא לגמרי
לנפסל מאכילת כלב שזו פקע איסורו לגמרי,
והארכתי בדבריו צמק"א ואכמ"ל), מ"מ כתב
בסו"ד דאם מתחילה כשנפסל היה
בדעתו לתקנו בתבלינים לא פקע
איסורו כלל, וק"ו כאשר כל הפסילה
של מרכיבי המזון אינו אלא חלק
מתהליך הכנתם לאכילה וז"פ. וע"ע
כע"ז במה שנחלקו שני גדולי הדור,
בשו"ת חזון נחום סי' מ"ו עם הגר"א
קלצקין בספרו שו"ת דברי אליהו סי'
ה' באלכוהול המיועד לתעשיית המזון
שמעורבים בו חומר הפוסלו מאכילה
לפי דרישת שלטונות הבריאות עי"ש.
מ"מ בני"ד כאשר אין כאן אכילה
ממש אלא השריית טבק עישון

שרו את הטבק בשכר וביין כדי לשפר את טעמו וריחו, דמ"מ לגבי השכר והיין הו"ל נפסל מאכילת אדם וכלב, ודו"ק.

ולפי"ז נראה דבני"ד שהחומרים נפסלו מאכילה לפני שנבלעו בטבק מצד עצם תהליך ייצורם ולא מצד התערבותם במוצר הסופי הרצוי והראוי לנו, לכו"ע הוי נפסל מאכילת כלב להתיר איסורם לגמרי, כנלענ"ד ברור ופשוט.

ב

ומה שטען הרב הנ"ל דעישון הוי כאכילה ממש אין לו שום טעם ומקור דהלא העישון ע"י כלי הנשימה הוא ולא ע"י כלי הבליעה, והוי ככל ריח אף שהוא דרך הפה ואותו הרב הוכיח דהוי כשתיה כיון שהוא דרך הפה, משיטת הכנה"ג שהביא המשנה ברורה בסי' תקנ"ה סק"ח דאסור לשתות טוטין בתשעה באב הרי דהוי כשתיה, ולא אאמין, הלא המשנ"ב כתב שם להתיר בשעת הצורך למי שמורגל בכך ומקורו בשערי תשובה סי' תקנ"ט סק"ג שהתיר זאת לאחר חצות בצנעא בתוך ביתו, וכי מצינו באכילה ושתיה בתשעה באב נפ"מ בין צנעא לפרהסיא ובין לפני חצות לאחר חצות, אלא ברור כשמש שלא עלה כלל על דעתם שיש בזה איסור מצד אכילה ושתיה, אלא משום תענוג והיסח הדעת מן האבילות

בחומרים שונים שנפסלו מאכילה ואותם חומרים שוב אינם עומדים לאכילה כלל וכן הטבק אינו מאכל ואינו עומד לאכילה, פשוט דפקע איסורם ואין הם אוסרים כלל את הטבק.

ובאמת צריך ביאור גדול בשיטת המג"א, דלכאורה קשה הלא השכר שנבלע בטבק ודאי שנפסל בכך מאכילת כלב, ונראה ברור דס"ל דרק במאכל שנפסל אמרו שיעור כמה יפסל ויפקע איסורו, עד שנפסל מאכילת אדם, ויסודו כמה שדרשו בעבו"ז ס"ז ע"ב נבילה שאינה ראויה לגר לאו שמיה נבילה ובחמץ הוסיפו דרק בנפסל מאכילת כלב מותר כיון דמה שנפסל מאדם עדיין ראוי לחמץ בו כמ"ש הר"ן בפסחים, אמנם יסוד הלכה זו נאמר באוכל שהפריח ונפסל, אבל ברור שאין צריך בפועל שחמץ יהיה ראוי לאכילת כלב, והלא כלבים אינם אוכלים חמץ כלל אלא אוכלי בשר המה, וכלב אחד מאלף לא נמצא שיאכל עוגה מתוקה, ומשו"כ נקט המג"א דכיון דהשכר עצמו לא נפגם ולא נתקלקל כלל אלא שאינו ראוי למאכל משום שנבלע בטבק אין בכך להוציאו מתורת חמץ כלל וכך נקטו מקצת הפוסקים גם ביי"נ שנבלע בטבק דאין כאן נפסל כלל, אך שאר האחרונים נקטו דכל ששוב אינו ראוי למאכל הוי כנפסל אף דבכונה תחלה

וכמבואר במקור דבריהם, ועיין באריכות גדולה בכף החיים סי' תקנ"ד ס"ק ג', וא"כ לא רק שאין בזה ראייה לאיסורו אלא שמדבריהם יש סתירה לדבריו.

ונראה פשוט דבזה"ז אין לאסור עישון בתענית ציבור משום תענוג והיסה"ד דבזמנינו אין העישון תענוג ואפשר דבזמניהם היה שתיית הטוטין דבר שבקביעות שחגגו עליו, ואין לדמות בזה מילתא למילתא אלא הכל לפי המקום והזמן.

אך מ"מ ברור שרוב האחרונים התירו עישון בת"צ, עיין עוד במור וקציעה סי' ר"י, בשו"ת בית דוד או"ח סי' קמ"ג, שו"ת הר הכרמל סי' י"ט, ובמחנה חיים ח"ג או"ח סי' מ"ג.

אמנם המגן אברהם בסי' ר"י סק"ט נסתפק בשתיית טוטין (שדומה ממש לעישון זמן הזה אלא שנטוין שואפים ריח טעם שנסרף דרך המים לידוע) אם דומה לטועם ופולט שאי"צ ברכה או לריח שצריך ברכה, אך נראה פשוט דאין כלל צד לומר דהוי כאוכל ולא נסתפק המג"א לעשותו כאוכל ופולט אלא לקולא לענין דגרע מריח דחייב בברכה, (ועי"ש במשנ"ב ס"ק י"ז דלהלכה לא מברכים, אמנם בשו"ת כתב סופר או"ח סי' כ"ד הביא להגר"מ בנעט שנהג לברך מקודם שהכל על דבר אחר, והתכוון לפטור את הטיטון וכך נהג

מהר"ם אש כמבואר בספר זכרון יהודה, אך גם הכתב סופר כתב דלא חששו לכך וכ"כ בשו"ת מהרש"ג ח"א סי' כ"ו, וחידוש כתב בשלחן הטהור מהרה"ק מקאמרנא דבאמת חייב לברך על העישון אלא דאין בידנו לתקן נוסח לברכה שלא מצינו בדברי חז"ל ובראשונים והבעש"ט שידע נוסח הברכה ברוח קדשו אכן בירך על העישון עי"ש בדבריו המחודשים.

אמנם אף אי יהיבנא ליה דהמג"א מסופק לעשות את העישון כטועם ופולט נראה ברור דאין בזה אחשביה לאכילה, דאף הטועם ופולט אין בו איסור מעיקר הדין עד שנאמר דענין זה מונע הפקעת האיסור מצד נפסל מאכילת כלב, וסברא זו ברורה ופשוטה בעיני יותר מביעתא בכותחא.

ג

ואף שעוד מצינו בפתחי תשובה יו"ד סי' צ"ב סק"ז ובשע"ת או"ח סי' ר"י סק"ט שהביאו מ"בני חייא" דאסור להדליק סיגריות טבק מנר חלב דטעם החלב נכנס לטבק שבאמת דחו הפוסקים חומרא זו מכל וכל ואף מרא דשמעתתא הבני חייא חזר בו בהשמטות שבספרו כפי שהביא שם הפ"ת וכך מבואר שם בשע"ת, וכי נחמיר לרבים בכל חומרא שכתב אחד האחרונים אף שאין הדברים מסתברים כלל וכלל וכל האחרונים דחו דבריו,

אחשביה ודינה כדין אכילה, אך לענ"ד זה תמוה כמבואר לעיל.

ולולי דמסתפינא היה נראה דהגרש"ק חשב ששותין טוטין, אך באמת לא היו שותין אותו אלא שואפין את העשן דרך המים, אמנם אפשר דנקט דכיון דהוי דרך מים והלחות של המים נשאפת לתוך הפה וכלי הנשימה אפשר דדמיא טפי לשתייה כיון דהוי כמעט מים בעין (וכמדומני שהמים אכן מתאדים ונשאפים לתוך ריאות האדם, ואפשר דאין חומרא זו שייכת בסיגריות זמנינו וצ"ע, ומ"מ ראיתי שגם הגרש"ק סתר דבריו, דבספרו בגדי יו"ט על מס' ביצה בתשובה בסוף הספר בענין חשש שמדבקין ציגארין בבצק כתב להתיר משום דנפסל מאכילת כלב ועוד דאין כאן אכילה כלל ומותר לעשן אף בתענית ציבור עי"ש הרי שכתב להדיא דעישון סיגריות אין לחשוש כלל לחשש חמץ עי"ש).

ובאמת כבר עסקו רבים מן האחרונים בשאלת עישון הטבק שיש בו חשש חמץ או יי"נ ורבים התירו, עיין בשו"ת דברי חיים ח"א יו"ד סי' כ', בשו"ת מהר"י אסאד או"ח סי' קנ"ו וכ"כ במנחת יצחק ח"ה סי' ט"ז בענין חשש שומן טריפה בסיגריות עי"ש. פו"ק דבר לדעת גדולי הפוסקים יש להקל גם בחשש שכר ויי"נ בטבק עישון, וק"ו בזמנינו שאותן החומרים שבהם שורים או מעבדים את הטבק

הרוצה להחמיר יחמיר אבל אין להחמיר לרבים כלל בכה"ג.

ומה שטען דאף אם נפסל מאכילה מ"מ כיון דאחשביה חוזר לאיסורו וכשאור שיחדו לישיבה או חרכו לפני זמנו דאסור באכילה משום דאחשביה כמבואר ברא"ש בריש פ"ב דפסחים, כבר כתבתי לעיל, דאין דין אחשביה אלא באכילה בלבד ולא בשאר הנאות, ואף באכילה כתבו האחרונים דאין אחשביה אלא כאשר החמץ הוא עיקר המאכל ולא כשאינו עיקר.

וק"ו הדברים בני"ד דאין כאן שום שמץ אכילה, ואף אם יהיבנא דיש בזה סרך אכילה אין החמץ מרכיב עיקרי שנאמר לגביו דאחשביה, ואף אם החמץ נותן בו טעם ודאי יש מרכיבים נוספים שנותנים בו טעם, ומשום כ"ז פשוט דלא שייך בזה אחשביה כלל.

ובשו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' ר"ה כתב שצחק על מי שרצה לאסור הרחת טבק בפסח משום חשש חמץ דלו יהא בו חמץ ממש הלא נחרך לפני זמנו והביא שגם החכ"צ לגלג על זה, אמנם בסי' ר"ד שם כתב דאין זה דומה למה שאסר המג"א דהוא מיירי בשתיית טוטין עם מים דהוי כשתייה עי"ש, ולכאורה מבואר מדבריו דאף בעישון הטוטין יש

אינם ראויים לאכילה כלל וגרע מטבך הרוצה להחמיר יחמיר על עצמו אבל
השרוי בשכר או ביין כמבואר לעיל, הפוסק בזה איסור לרבים אינו אלא
דאין מקום כלל לקבוע בזה איסור, טועה.

סימן כד

סבון שמפו וכדו'

האם יש בהם חשש חמץ בפסח.

חנה לכאורה ברור דסבון וכדו' נפסל מאכילת כלב ואין עליו תורת חמץ כלל לענין בל יראה ואיסור הנאה, ורק לענין אכילה אסור דאחשביה כמ"ש הרא"ש רפ"ב דפסחים לענין כופת שאור שייחדה לישיבה דרק באכילה אחשביה לחמץ ולא בהנאה וכמבואר במשנה ברורה סימן תמ"ב ס"ק מ"ג, וכ"כ בשואל ומשיב מהדו"ג חלק ב' סימן קמ"ח, ואף שהשואל ומשיב סתר דברי עצמו במהדו"ק חלק א' סימן קמ"א וכתב דבדבר שאינו עומד לאכילה אלא להנאה אחרת אינו בטל מתורת חמץ ע"י שנפסל מאכילת כלב, מ"מ האחרונים חלקו עליו כמבואר בשו"ת מהר"י אסאד סי' ק"ג וכך פשוט סתימת הראשונים והאחרונים דכל שנפסל מאכילת כלב אין בו איסור הנאה בחמץ. וצ"ע במש"כ בביאור הלכה סי' שכ"ו סעיף י' ד"ה בשאר חלב להעיר על מנהג העולם להשתמש בסבון העשוי מחלב

דכיון דסיכה כשתייה לכאורה אסור, ותימה מה ענין סיכה כשתייה לכאן דאף אם אמרו סיכה כשתייה לענין יוה"כ לכאורה פשוט דלא אמרינן סיכה כשתייה לענין אחשביה, ומה שהביא בשם הגר"א באמת הגר"א מיירי לענין חלב ממש ואפשר שראוי לאכילה ולא לענין סבון העשוי מחלב אבל מהי"ת דסיכה יהיה כאכילה לענין אחשביה לאכילה וכיון דלא אחשביה אינו איסור כלל כיון שנפסל מאכילת כלב, ובאמת כל הפוסקים הקדמונים שעסקו בשאלה זו דנו אם מותר לסוך עצמו בשומן או חלב חזיר, עיין או"ה סוף כלל ל"ט ט"ז וש"ך סוף סימן קי"ז ולא דיברו מסבון כלל עיי"ש. וא"כ כמה צדדי היתר חזינן הכא, א' באמת לא קי"ל דסיכה כשתייה אלא לענין יוה"כ ולא בשאר איסורים (עיין נקודות הכסף יו"ד סוס"י קי"ז, ופר"ח או"ח סי' תרי"א, חיד"א במחזיק ברכה סי' תרי"ד, וי"א דאמרינן כן בכל האיסורים עיין ט"ז יו"ד שם